

ECONOMIC INTEGRATION OF UKRAINE AND EU COUNTRIES IN THE CONTEXT OF CREATION GLOBAL AND REGIONAL VALUE CHAINS

Berenda S.V., PhD, associate professor V.N. Karazin Kharkiv National University

Zelzer I.I. master program student V.N. Karazin Kharkiv National University

Abstract. The article investigates the economic integration of Ukraine with the European Union and the potential formation of value chains. The article also analyzes trilateral foreign trade of Ukraine, the EU and Russia; the basic components of its structures. The analysis of foreign trade relations was performed with the matrix method, trade flows were analyzed based on Intra-Industry Trade and Inter-Industry Trade. The level of economic integration, and therefore the quality of economic integration in terms of theoretical principles and practice of international trade were estimated with the help of the Grubel-Lloyd index. It showed that participation of Ukrainian companies in the European value chains remains is low.

Key words: foreign trade of Ukraine, the EU, Grubel-Lloyd index, international cooperation, economic integration, value-added chains.

ГОСПОДАРСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС В КОНТЕКСТІ УТВОРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

Беренда Сергій Васильович, кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна
Зельцер Ілля Ігорович, магістрант
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Анотація. Стаття присвячена дослідженню господарської інтеграції України з країнами Європейського Союзу та потенціалу формування ланцюгів доданої вартості. У статті також представлено аналіз тристоронньої зовнішньої торгівлі України, країн ЄС та РФ; визначені основні складові її компонентної структури. Для аналізу зовнішньоторговельних відносин був використаний матричний метод, торговельні потоки були проаналізовані на основі поділу на внутрішньогалузеву (Intra-Industry Trade) та міжгалузеву торгівлю (Inter-Industry Trade). За допомогою індексу Грубеля-Ллойда визначено рівень господарської інтеграції, а відповідно і якість господарської інтеграції з точки зору теоретичних засад та практики міжнародної торгівлі. Виявлено що участь українських підприємств у європейських ланцюгах доданої вартості залишається низькою.

Ключові слова: зовнішня торгівля України, ЄС, індекс Грубеля-Ллойда, міжнародна кооперація, господарська інтеграція, ланцюги доданої вартості.

Актуальність теми дослідження. Україна належить до країн із високою експортною квотою у валовому внутрішньому продукті (ВВП), відтак питання розвитку міжнародної торгівлі є однією з пріоритетних задач. Проблема розширення економічного співробітництва України набуває особливої актуальності в контексті необхідності корекції галузевої спеціалізації та кооперації, і як наслідок збільшення конкурентоздатності. У зв'язку з цим значні перспективи для українських підприємств відкриває участь у ланцюгах доданої вартості різних країн і країн ЄС зокрема.

Метою статті є оцінка якості господарської інтеграції України з країнами ЄС за допомогою індексів внутрішньогалузевої торгівлі, в контексті утворення глобальних та регіональних ланцюгів доданої вартості.

Наукова розробленість досліджуваної теми. Серед науковців які займалися дослідженнями двосторонньої і багатосторонньої торгівлі слід виділити: С. Бракмана (S.Brakman), О. Кніста (P.Kniest), В.Московіна, І. Приходько, К.Хамільтона (С.Hamilton), Дж. Хансена (J.Hansen) та багатьох інших.

Основний зміст статті. Під якістю господарської інтеграції ми розуміємо рівень внутрішньогалузевої торгівлі, як індикатор спеціалізації та кооперації господарських комплексів країн-учасниць інтеграційної взаємодії, а відтак і участі у глобальних і регіональних ланцюгах доданої вартості.

За видами міжнародної торгівлі з точки зору диверсифікації номенклатури товарів розрізняють внутрішньогалузеву і міжгалузеву торгівлю між країнами. Внутрішньогалузева торгівля виникає, коли виробляються диверсифіковані товари, які відносяться до однієї галузі (товарної групи). З огляду на

сучасні теоретичні погляди, на прикладі, торгівлі між Україною та ЄС, можна висунути та перевірити гіпотезу, що чим ближче країни за рівнем економічного розвитку та розміром економіки, тим розмір внутрішньогалузевої торгівлі більший, ніж розмір їх міжгалузевої торгівлі і навпаки, а отже, і якість торгівлі з точки зору господарської інтеграції країн вища.

У вартісному вимірі український імпорт у 2014 р.* знизився на 22,575 млрд. дол. США, а експорт на 9,407 млрд. дол. США, що вплинуло на зниження негативного сальдо зовнішньої торгівлі на 240%. Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами з 180 країн світу. Обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу становив 36% від загального обсягу експорту, до країн СНД, відповідно – 24,5%. В експортних поставках традиційно домінують чорні й кольорові метали та вироби з них, їх частка в експорті за 2014 р. склала 27,09%, і відповідно до попереднього року їх експорт зменшився на 6% [1].

Різка девальвація національної валюти дає Україні шанс наростити експорт в країни ЄС не тільки у відносному відношенні до імпорту з них, але і в абсолютному вираженні. Очевидним фактом є те що, нетарифне регулювання імпорту до ЄС сповільнює цей процес. Сьогодні на ринках країн ЄС порівняльні переваги України, як свідчать рис. 1 та 2, виявляються у сировинних товарних групах.

Для більш глибокого розуміння еволюції торгівлі між Україною та країнами ЄС проведемо ретроспективний аналіз. У регіональному розрізі частка експорту до країн ЄС в період з 2001 залишалась досить нерівномірною, максимальна частка експорту до країн ЄС спостерігалася у 2003 році, коли частка експорту дорівнювала 37%. Це зумовлено як і низьким експортом в інші країни, так і прийняттям 10 нових країн до ЄС у травні 2004 р., і через це виникнення ефекту відхилення в торгівлі ЄС з Україною за імпортними операціями, на користь товарів із «старих» і «нових» країн ЄС. У наступні роки експорт в країни ЄС зростав повільніше, ніж в інші країни, через низьку конкурентоздатність української продукції.

У 2008 році в Україні зафіксовано максимальний експорт в грошовому вираженні, як до країн ЄС, так і в інші країни. Це пікове значення обумовлено циклічним характером економічного зростання і низькою інших обставин. Якщо розглядати останні 2011-2015 рр., то загальний експорт падає, але частка експорту до країн ЄС збільшується. Аналіз змін українського експорту наведено на рис. 1 з урахуванням ступеня товарної диверсифікації торгівлі з країнами ЄС.

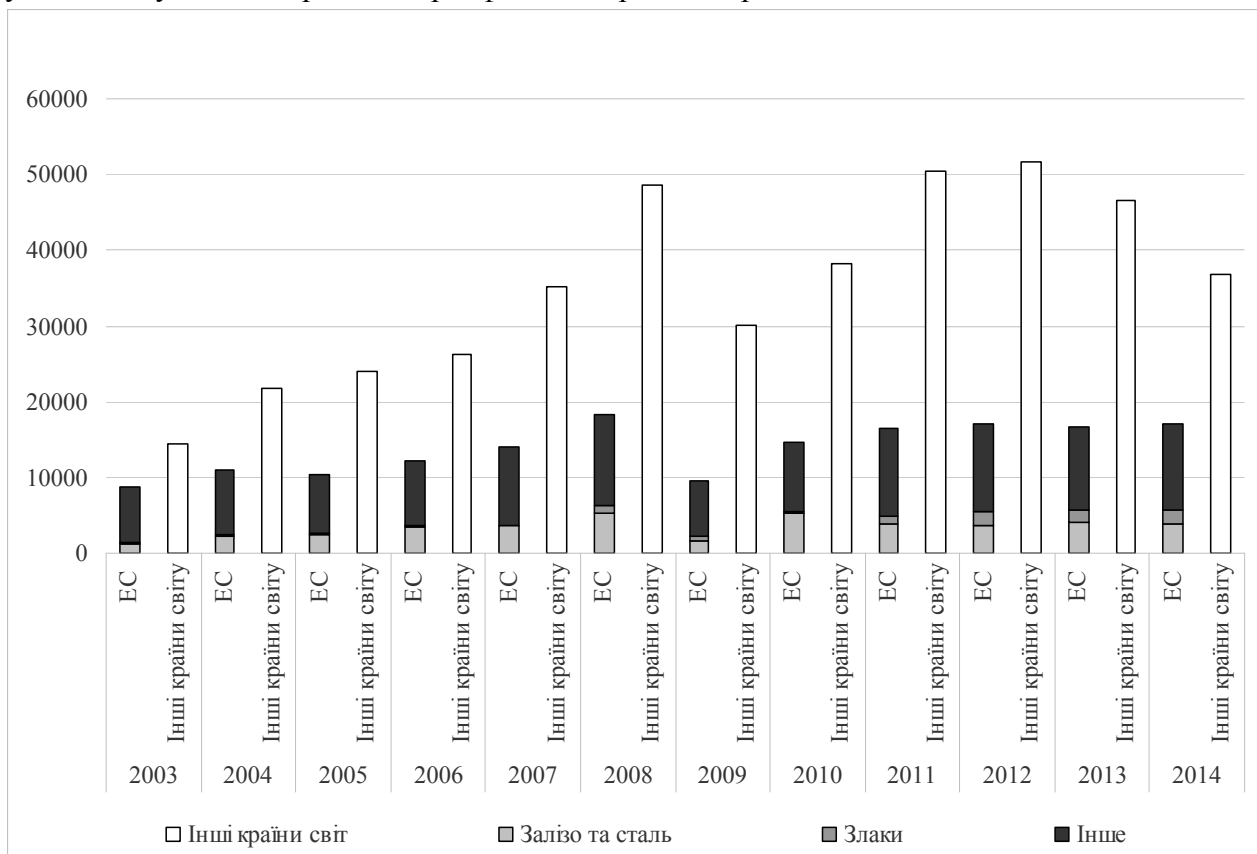

Рис. 1. Динаміка експорту України млн дол. США

* Оперативну інформацію щодо зовнішньої торгівлі товарами та послугами за 2015 р. буде уточнено у III декаді травня 2016р.

Джерело: складено авторами на основі [2].

Згідно з існуючою нормативною регуляцією, УКТЗЕД (українська класифікація товарів ЗЕД) співпадає з європейською товарною номенклатурою до 8 знаку, що дає змогу співставлення статистичних даних на цьому рівні.

В таблиці 1 наведені основні товарні групи експорту та імпорту України до та з ЄС. Було здійснено ранжування за основними товарними групами.

Таблиця 1. Торгівля товарами Україна - ЄС у січні – листопаді 2015 р. у розрізі розділів Комбінованої номенклатури

Розділи Комбінованої номенклатури	Експорт до ЄС (у тис. дол.США)			Імпорт в Україну (у тис. дол.США)		
	Січень-листопад 2015 р.	2015/2014, %	% від загального обсягу	Січень-листопад 2015 р.	2015/2014, %	% від загального обсягу
Групи 1-3 Живі тварини, продукти тваринного походження	144203,9	118,1	1,2	247559,1	59,9	1,8
Групи 6-14 Продукти рослинного походження	2130844,0	79,2	18,2	373524,8	54,0	2,7
Група 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження...	571661,7	77,1	4,9	43559,9	65,4	0,3
Групи 16-24 Готові харчові продукти; алкогольні та безалкогольні напої...	674434,8	83,7	5,8	699194,0	64,9	5,0
Групи 25-27 Мінеральні продукти	1377704,3	52,9	11,8	3292042,3	95,9	23,5
Групи 28-38 Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	384972,4	59,8	3,3	2407592,8	69,5	17,2
Групи 39-40 Полімерні матеріали, пластмаси	86742,8	96,2	0,7	1184011,2	75,2	8,5
Групи 44-46 Деревина і вироби з деревини...	658205,7	94,7	5,6	92310,0	46,3	0,7
Групи 47-49 Маса з деревини або з інших волокнистих целюлозних матеріалів	51476,9	101,3	0,4	524676,9	70,8	3,7
Групи 50-63 Текстиль та вироби з текстилю	458832,9	83,8	3,9	480901,0	82,4	3,4

Групи 68-70 Вироби з каменю...	99648,3	123,4	0,9	172894,3	62,1	1.2
Групи 72-83 Недорого цінні метали та вироби з них	2844358,9	69,1	24,3	713954,1	67,0	5.1
Групи 84-85 Механічне обладнання; машини та механізми...	1624481,1	84,7	13,9	2363241,6	69,9	16,9
Групи 86-89 Транспортні засоби, устаткування та пристрої, пов'язані з транспортном.	86315,9	76,4	0,7	790944,9	68,9	5,6
Групи 90-92 Прилади та апарати оптичні...	33745,0	77,9	0,3	177190,9	67,5	1.3
Групи 94-96 Різні товари і вироби	234433,8	101,7	2,0	191250,8	52,5	1.4

Джерело: [2].

Табл. 1 свідчить про те, що український експорт в країни ЄС слабо диверсифікований, близько 60% експорту припадає на виділені в товарні групи.

Для наочної демонстрації різниці між структурою і ступенем диверсифікованості в торгівлі між Україною та країнами ЄС, на основі табл. 1 побудовано гістограму (рис. 2), на якій стрілками позначені товарні групи в яких спостерігається найбільший рівень взаємної торгівлі, натомість спостерігається перевага все ж таки в бік ЄС.

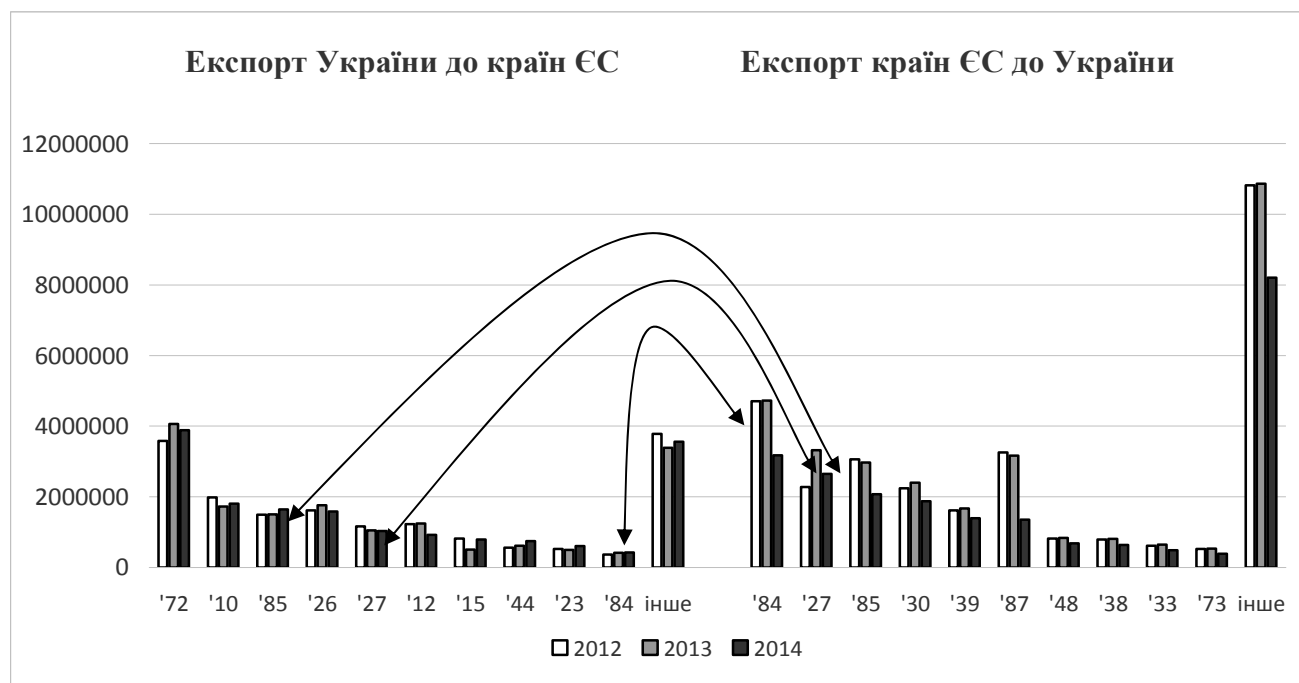

Рис. 2. Різниця у головних торговельних групах взаємної торгівлі України та країн ЄС (тис. дол. США)

Джерело: складено авторами на основі [1].

Проаналізувавши дані можна зробити проміжні висновки: експорт країн ЄС до України більш диверсифікований, лідери експорту наукомісткі товарні групи, вони традиційно мають високу додану вартість, тобто йдеться про інвестиційний імпорт. Впродовж 2014-2015 рр. експорт в Україну впав

через спад економіки та різку девальвацію української гривні, тим не менше країни ЄС залишаються головним експортером товарів до України.

Наявність бази даних зовнішньої торгівлі дозволяє вивчати довільні товарно-країнові структури зовнішньої торгівлі. При вивченні зовнішньої торгівлі довільної країни з довільною групою країн зручно представляти такі структури у вигляді матриці зовнішньоторговельного обороту за країнами і товарними групами. Товарні групи тут можна розглядати згідно товарної номенклатури ЗЕД, наприклад, у вигляді двозначних HS-кодів.

У загальному вигляді матриця має вид:

$$(V_{ij}) = \begin{pmatrix} V_{11} & V_{12} & \dots & V_{1j} & \dots & V_{1n} \\ V_{21} & V_{22} & \dots & V_{2j} & \dots & V_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ V_{i1} & V_{i2} & \dots & V_{ij} & \dots & V_{in} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ V_{m1} & V_{m2} & \dots & V_{mj} & \dots & V_{mn} \end{pmatrix},$$

Рис. 2. Вигляд матриці у загальному випадку

де V_{ij} - зовнішньоторговельний оборот конкретної розглянутої країни з i -ою країною аналізованої групи країн по j -ій товарній групі;

m - кількість країн у групі;

n - кількість товарних груп [3].

Україна і країн ЄС мають різну структуру експорту, яка відбиває, в свою чергу, різні структури економік. Україна є експортером первинної сировини, і продуктів низького рівня переробки, а в заміні отримує кінцеві продукти, наприклад: нафтохімія високого ступеня переробки й високотехнологічні продукти. Аналогічна ситуація спостерігається за товарною групою 44 (деревина і вироби з деревини, деревне вугілля) Україна натомість отримує кінцеву продукцію, за товарною групою 62 (одяг та додаткові речі до неї, текстильні, крім трикотажних) Україна має перевагу в експорті цієї продукції (див. табл. 2).

Негативна риса зовнішньоекономічної стратегії України полягає в тому, що мало експортується продукції кінцевого споживання. Незадовільним є також і те, що імпортуючи значні обсяги енергетичних ресурсів, Україна використовує їх переважно для виробництва первинної сировини та напівфабрикатів, реалізуючи їх майже без прибутку для власної економіки, та ситуація майже не змінюється з моменту отримання незалежності України [4].

Таблиця 2. Експортно-імпортна структура зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС за найбільшими товарними позиціями (2014 р.)

HS-код	10	26	27	29	44	62	72	73	84	85
Країни	Е/І	Е/І	Е/І	Е/І	Е/І	Е/І	Е/І	Е/І	Е/І	Е/І
Австрія	І	Е	Е	=	Е	=	Е	І	І	І
Бельгія	Е	Е	=	І	Е	Е	Е	І	І	І
Болгарія	І	Е	І	І	Е	І	Е	Е	І	Е
Велика Британія	Е	Е	Е	І	Е	=	Е	=	І	=
Греція	Е	І	І	0	Е	І	Е	=	І	І
Данія	І	0	Е	Е	І	І	І	І	Е	=
Естонія	І	=	Е	І	І	І	І	І	І	І
Ірландія	І	0	0	Е	І	І	І	0	Е	Е
Іспанія	Е	Е	Е	Е	Е	І	Е	І	І	Е
Італія	Е	Е	І	=	Е	І	Е	І	І	І
Кіпр	Е	0	Е	0	Е	0	Е	Е	Е	Е
Латвія	Е	=	Е	І	Е	І	Е	Е	Е	=
Литва	Е	=	І	І	Е	Е	Е	Е	І	=

Люксембург	0	0	E	0	E	I	I	I	I	I
Мальта	0	0	E	0	E	0	E	E	I	=
Нідерланди	E	I	I	I	E	E	E	E	I	I
Німеччина	<i>E</i>	<i>E</i>	<i>I</i>	<i>I</i>	<i>E</i>	<i>E</i>	<i>E</i>	=	<i>I</i>	<i>I</i>
Польща	E	E	E	=	E	I	I	I	I	=
Португалія	E	=	E	I	=	E	E	I	I	E
Румунія	I	E	E	E	E	E	E	=	I	=
Словаччина	I	E	E	E	E	E	E	=	I	E
Словенія	I	=	E	E	E	=	I	I	I	I
Угорщина	I	E	E	I	E	E	E	=	I	=
Фінляндія	=	I	I	I	I	I	E	=	I	I
Франція	I	E	E	I	E	E	=	E	I	I
Хорватія	I	0	0	I	E	0	E	E	I	I
Чехія	=	E	E	=	E	I	E	I	I	I
Швеція	0	E	E	E	E	E	=	=	I	I

Джерело: складено авторами на основі [5].

Табл. 2 була побудована на основі виведеної матриці торгівлі України з кожною з країн ЄС. У випадку, коли експорт перевищував імпорту ми позначали відповідну клітину матриці буквою E, якщо навпаки I (замість імпорту України з країн ЄС ми брали експорт з країн ЄС до України, щоб уникнути статистичних похибок у зв'язку з різним методиками підрахунку експорту та імпорту (FOB < CIF)). Якщо взаємна торгівля практично була відсутня в даній товарній групі клітина матриці позначалась - 0. Коли взаємна торгівля була рівною - =. Якщо не брати до уваги торгівлю України з малими країнами, такими як Люксембург, Мальта та інші, стає очевидним, що Україна досить активно співпрацює майже з усіма членами ЄС, найактивніше з флагманом європейської економіки – Німеччиною (докладно див. табл. 2).

Проаналізувавши отримані результати в табл. 2 дістаємося висновку, що немає жодної товарної групи в якій повністю домінував експорт над імпортом, чи навпаки. Спираючись на ці данні можна припустити що внутрішньогалузева торгівля буде мати достатньо великі значення. Ми проаналізували її якість за допомогою індексу Грубеля-Ллойд та результати представили в табл. 3. Індекс Грубеля-Ллойд (GL), розраховується у загальному вигляді відповідно до формули (1.1)

$$GL = 1 - \sum_j \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i} \quad (1.1)$$

Де X_i експорт у галузі i , M_i імпорту у галузі i . У випадку, коли експорт дорівнює імпорту, індекс Грубеля-Ллойд приймає значення 1. Коли присутній тільки експорт або тільки імпорту, індекс дорівнює 0. Чим ближче значення індексу до 1, тим вище значення внутрішньогалузевої торгівлі відповідно до аналізованого товару і пари країн [6, с. 2-4].

Індекс Грубеля-Ллойд відноситься до тенденцій торгівлі які розраховуються на протязі одного року та у цьому значенні є статистично вимірюваним показником. Його доречно використовувати, якщо необхідно визначити тенденції міжнародної спеціалізації у конкретний проміжок часу. У контексті структурних змін він виражає зміни торгових тенденцій. Е.Гамільтон (Hamilton) і О.Кніст (Kniest) першими зробили таке визначення, вказавши, що наявність великої частки внутрішньогалузевої торгівлі за конкретний проміжок часу не виправдовує ймовірні зміни тенденцій торгівлі [7].

Таблиця 3. Розрахунок внутрішньогалузевої торгівлі України та ЄС, за індексом Грубеля-Ллойд

HS-код	10	26	27	29	44	62	72	73	84	85
Австрія	0,0797	0,0000	0,2689	0,7765	0,2901	0,9553	0,7029	0,8496	0,2533	0,5332
Бельгія	0,0018	0,0106	0,9623	0,6937	0,5993	0,5386	0,3734	0,7274	0,0657	0,3045
Болгарія	0,2840	0,0000	0,6370	0,6986	0,0341	0,4318	0,0265	0,2521	0,4569	0,6999

Велика Британія	0,0000	0,1087	0,2052	0,0709	0,0208	0,9658	0,0052	0,8731	0,2168	0,8111
Греція	0,0000	0,0000	0,0824	0,0000	0,0000	0,0000	0,0090	0,8883	0,2796	0,5136
Іспанія	0,0023	0,0000	0,2481	0,3150	0,1739	0,4183	0,0685	0,4643	0,3836	0,6328
Італія	0,0018	0,0040	0,6211	0,9161	0,5206	0,1905	0,0321	0,6886	0,0925	0,1864
Литва	0,0000	0,0000	0,0784	0,2400	0,1681	0,7565	0,1024	0,2361	0,3993	0,8258
Нідерланди	0,0001	0,1203	0,7454	0,6686	0,1107	0,5565	0,0924	0,8118	0,2924	0,4447
Німеччина	0,0682	0,0208	0,4215	0,2026	0,5021	0,4720	0,4399	0,9649	0,2133	0,8378
Польща	0,0155	0,0011	0,3597	0,7968	0,6151	0,6977	0,3261	0,7069	0,2401	0,9478
Румунія	0,0016	0,0000	0,0922	0,5224	0,7045	0,0671	0,2434	0,9911	0,7853	0,9000
Словаччина	0,5826	0,0000	0,3293	0,5811	0,1337	0,0727	0,7443	0,9159	0,5158	0,6337
Угорщина	0,0616	0,0000	0,6894	0,6508	0,1659	0,6528	0,0363	0,8928	0,4414	0,9911
Франція	0,4763	0,0000	0,4731	0,1579	0,1134	0,7660	0,8258	0,7662	0,2631	0,3429
Чехія	0,9562	0,0000	0,2377	0,8257	0,1291	0,9005	0,1481	0,6362	0,1046	0,7388
З країнами ЄС	0,3049	0,0102	0,5614	0,6868	0,4893	0,9316	0,1721	0,8793	0,2625	0,8844
Середньо квадратичне відхилення	0,208	0,025	0,216	0,257	0,203	0,255	0,231	0,174	0,138	0,198

Джерело: розраховано авторами на основі [5].

Для того, щоб спростити аналіз статистичних даних ми відібрали тільки ті товарні групи, де взаємна торгівля між країнами була більш ніж 300 млн. дол. США.

Згідно проведених розрахунків рівень внутрішньогалузевої торгівлі з країнами ЄС в цілому перевищив 0,5 за такими товарними групами: 27, 29, 62, 73, 85 (виділено в табл. 3) і майже дорівнює цьому значенню за 44 групою.

Наступний етап дослідження ми присвятили компаративному аналізу якості торгівлі, за допомогою індексу внутрішньогалузевої торгівлі у географічному розрізі ЄС-Україна-РФ. Отже в таблиці 4 представлено розрахунок відповідного рівня внутрішньогалузевої торгівлі.

Розглянемо торгівлю між Україна - ЄС, Україна - РФ в розрізі групи товарів: харчової промисловості, чорні метали, реактори ядерні, котли, машини. Закономірно, що Україна поставляє на ринок цих країн однакові товари, особливо це стосується групи «Електрообладнання, електронне обладнання».

Таблиця 4. Якість внутрішньогалузевої торгівлі згідно з індексом Грубеля-Ллойда у розрізі торгівлі України з країнами ЄС, України з РФ та РФ з країнами ЄС.

Код товару	Назва товарної групи	Індекс Грубеля-Ллойда		
		Україна та країни ЄС	Україна та РФ	Країни ЄС та РФ
'26	руди, шлаки та зола	0,0102	0,3628	0,1176
'27	енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки	0,5603	0,0634	0,0117
'28	продукти неорганічної хімії	0,4913	0,7795	0,4078
'29	органічні хімічні сполуки	0,7070	0,3632	0,8195
'30	фармацевтична продукція	0,0153	0,7818	0,0107
'33	ефірні олії, косметичні препарати	0,0472	0,5539	0,0444
'38	інші продукти хімічної промисловості	0,1098	0,5067	0,1099
'39	полімерні матеріали, пластмаси	0,0923	0,8015	0,1149
'40	каучук, гума	0,2184	0,3279	0,9840
'44	деревина і вироби з деревини	0,4567	0,5196	0,5315
'48	папір та картон	0,1346	0,4763	0,3232
'62	одяг, текстиль	0,9245	0,7438	0,0340
'71	дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них	0,6384	0,9592	0,0968

'72	чорні метали	0,1606	0,4327	0,3678
'73	вироби з чорних металів	0,9045	0,1937	0,3788
'74	мідь і вироби з міді	0,9084	0,6947	0,1511
'75	нікель і вироби з нікелю	0,0239	0,4476	0,0165
'76	алюміній і вироби з алюмінію	0,5490	0,3967	0,4904
'84	котли, машини, апарати і механічні пристрої	0,2348	0,7065	0,1748
'85	електричні машини і устаткування	0,8854	0,8612	0,1639
'87	наземні транспортні засоби, крім залізничних	0,0299	0,7839	0,0151
'90	прилади і апарати	0,2122	0,8945	0,0925
'94	меблі	0,6805	0,1235	0,0813
'99	Товари не зазначені в іншому місці	0,1713	0,0024	0,1060
--	Усі товарні груп з урахуванням ваги кожної групи	0,3622	0,3475	0,0985

Джерело: розраховано авторами на основі [1], [5], [8].

Високе значення індексу Грубеля–Ллойда (виділені клітинки в табл. 4) вказують на високий рівень внутрішньогалузевої торгівлі. Аналізуючи отримані результати торгівлі між Україною та країнами ЄС, з даними взаємної торгівлі між Україною та РФ треба зазначити, що кількість товарних груп з індексом більш ніж 0,6 переважає в торгівлі між Україною та РФ, ніж між Україною та країнами ЄС (10 товарних груп проти 7) 4 з котрих співпадають, але сукупний показник з урахуванням ваги кожної з товарних груп дещо більше у взаємній торгівлі з країнами ЄС, ніж з РФ (0,362 проти 0,347). Тому можна стверджувати, що рівень внутрішньогалузевої торгівлі між Україною та країнами ЄС, Україною та РФ, знаходиться приблизно на однаковому рівні. Повертаючись до попередніх досліджень, ця ситуація спостерігалась і в 2010 році «...рішучої переваги за цим показником в бік Заходу або Сходу ми не спостерігаємо» [9, с. 108]. При цьому оцінюючи взаємну торгівлю між країнами ЄС та РФ, було виявлено низький рівень внутрішньогалузевої торгівлі, тобто міжгалузева торгівля переважає, це пояснюється типовим товаром для експорту з РФ – сировина та напівфабрикати.

У нашому випадку доречно говорити про теорію переваг і подібності та теорію технологічного розриву при розгляді взаємної торгівлі між Україною, ЄС та РФ. З одного боку Україна більш однорідна забезпечена природними ресурсами як і країни ЄС, та має тотожний технологічний рівень розвитку, порівнюючи з РФ, але у той самий час, основні конкурентні переваги України були успадковані від СРСР, коли «експорт» УРСР було зорієнтовано на інші країни СРСР.

Високі значення індексу Грубеля–Ллойда за окремими товарними групами вказують на те, що взаємна торгівля товарами в даній товарній групі дуже важлива. Звісно, що зроблений відбір, визначивший 24 товарні групи виключають можливість помилки за рахунок виключення «слабких» товарних груп з аналізованої інформації, однак вони не викривляють реальної ситуації.

Інтерпретація та висновки щодо високих значення індексу вкрай суперечливі. З одного боку, цей високий індекс показує важливість торговельних відносин України з РФ у зв'язку з високим обсягом торгівлі, з іншого боку цей торговельний зв'язок може виявитися не важливим, мало значущим, за рахунок того, що країна імпортер, як і країна експортер може за певних умова самостійно виробляти експортований чи імпортований раніше товар на основі існуючих конкурентних переваг. У зв'язку з цим, на нашу думку даний індекс, слід інтерпретувати як узагальнюючу величину, кожен випадок внутрішньогалузевої торгівлі потрібно розглядати окремо.

Висновки. У підсумку можна зробити висновок, що продукція найбільш важливих торговельних груп, де індекс Грубеля–Ллойда високий найбільш важлива з країнами ЄС, а не другим за величиною торговим партнером України - РФ, через те що, товари з РФ мають також низьку додану вартість, мають низьку і середню якість, отже вітчизняний виробник може випускати подібну продукцію, тоді як у випадку з торгівлею з країнами ЄС (де частка інвестиційного імпорту значна), модернізація національного виробництва буде потребувати великих інвестицій. Отже можливості з утворення ланцюгів доданої вартості будуть збільшуватись, у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Міжгалузева торгівля України за РФ згідно з індексом Грубеля-Ллойда знаходиться на високому рівні, однак технологічні основи виробництва майже однакові, тобто мова йде в більшій мірі не про спеціалізацію та кооперацію, а скоріш про конкуренцію гомогенних товарів і на додаток, з огляду на військовий конфлікт на Сході України потенціал створення ланцюгів доданої вартості, на нашу думку тут буде знижуватись.

Одним із факторів впливу на збільшення якості торгівлі, на нашу думку буде початок дії асоціації України з ЄС. Ми очікуємо зміни у якості торгівлі, та подальші дослідження індексу внутрішньогалузевої торгівлі можуть відповісти на питання, чи зросте господарська інтеграція України після початку дії асоціації.

Немає жодної, значної за обсягом торгівлі, групи товарів, імпорт чи експорт України та країн ЄС суттєво змінився в той чи інший бік впродовж останніх п'яти років. У явному вигляді, теоретично і практично доведений ефект створення торгівлі, який виникає в наслідок економічної інтеграції, у випадку України, ми поки що не спостерігаємо.

Подальші дослідження формують завдання виявлення структурних зрушень у двосторонній торгівлі між Україною та країнами ЄС, за допомогою більш складної системи індикаторів.

References

1. Statistical information [electronic resource] // State Statistics Service - Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Trade and economic cooperation between Ukraine and the EU (2015) Retrieved from: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>
3. Moskovin V.M. Matric analysis of commodity-structure External trade of countries/ V.M. Moskovin, N.I. Kolesnikov // Actual Problems of Economics. - 2007. - №69. - P. 26-30.
4. Hansen J. Economic growth on an equitable basis. Ukrainian opinion / Hal'chyns'kyi A. Kanev V., V. Horn, I. Shumylo // World Bank. -1999. - 191 pp
5. Trade statistics for international business development (2015) Retrieved from <http://www.trademap.org/>.
6. Brakman S. An introduction to geographical economics / Steven Brakman, Harry Garretsen and Charles van Marrewijk.- Cambridge: Cambridge University Press, 2001.- 350 p.
7. Hamilton, Clive, Paul Kniest (1991). Trade Liberalization, Structural Adjustment and Intra-Industry Trade: A Note. *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol. 127, pp. 356-367
8. Foreign Trade of Ukraine. // Statistical collection. - 2014. - P. 36-43.
9. Berenda S.V. Evolution of economic integration in Europe: a monograph / S.V. Berenda. - Kharkiv, Kharkiv National University Karazin, 2012. - 168 p.
10. Prikhodko I. Features of bilateral trade between Ukraine and the EU / Irina Prikhodko. // *Bulletin of Lviv University*. - 2012. - №31. - S. 231-237.